

ACC. N:R M. 13784:1-35

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Skåne Upptecknare: Alfred Nilsson, Volloja
 Härad: Ingelstad, Färs Berättare: " "
 Socken: Hammenhög, Främinge Berättarens yrke: lantbr.
 Uppteckningsår: 1954 Född år 1885 i Hammenhög

När den nya tiden kom till bygden. s. 1-35.

LUF 73
(Pristävl. i
Ystads Alle-
branda 14/11
1953.)

Skriv endast på denna sida

Frågan gäller ju när och hur den nya tiden kom till byggen? Man får väl säga att sista hälften av förra århundradet och till dags dato har ju varit och blivit ett upplysnings- uppfinningarnas och rationaliserings tidsvarv på alla område beroende dels på personliga- allmänna och offentliga insatser i fram- åtskridandet på alla område av näringsliv jordbruks och lervadsvaror. Och med enskiftets genomförande på slutet av 1700-talet och första kvartalet av 1800-talet. Den 31 mars 1803 utfärdades "Kongl. Maj:ts förordning angående ägars fördelande i enskiften och arfhyftningar i från större byalag i hertigdömet Skåne." Förordningen blev ju en revolutionerande art för jordbruket, i Skåne, och för övrigt i landet i sin helhet. Verket var ju den store jordreformatörerna herrn till Skaneholm Rutger Mac Lean. När han 1782 övertog Skaneholm, bestod godset av 57 hela hemman. Varje bonde hade tegar på 60-70 ställen

Till en början sågs ju handlingen med mycket
ablida ögon, men blev ju sedan till stor välsignelse
för land och folk. Det gamla byalaget som spräng-
des, med sina gemensamma arbeten och nöjen, var
ju säkert inte något välkommet problem. Ungefär
samtidigt, eller kanske något senare, lepphörde
hoverierna, efter hand vid gårdarna och säte-
rierna, och bönderna levo spälvägande. Och
intresset ökades ju för arbetet i hemma med både
djur och jordbruk efter tid och förhållande.
Hesbehovsbränningen förbjöds samtidigt eller på
1850-talet. Lagar och förordningar förbättrades
ju under hand, bl.a att kvinna skulle ära
lika med man m.m. Vid tiden i fråga låg
ju mycket mark obruken, som fälads- och ängs-
mark, beroende på jordens struktur och läge.
Hemma i Hemmenhög var det en hel del ängs-
och betes marker. De bäst belägna hemmanen

hade sina "betesbyckor" belägna i utkanterna,
men som senare blevo bebyggda även de.
Jordbruket stod ju ännu på låg nivå. Spannmål
odlades ju något till avsalu, och försålldes ju
till köpmännen i städerna. Någon riktig fart
på spannmålsodlingen blev det först på slutet
1860- och början på 70-talet, då en hel del jord
hade blivit uppräjd och myodlad och gav rikligt.
Då börjades med mörkling och något dränering,
vilket ökade skörderesultatet betydligt. Då
det gick ju bra en tid att sälja spannmål,
och städernas köpmän skaf ju guld med tälj-
knivar. De lade upp hela handelsflottan själva.
Detta här systemet pågick ju en 15-20 år till
fram på 80-talet. Den där spannmålsförsäljning
en hade ju givit rika föräldrar men fattiga
barn, som det heter, åtminstone för lands byg-
3 den. Lådesodlingen hade ju utsugit jorden

i ty, att ingen konstgödning fanns att tillgå,
och kreaturs gödseln som fanns var ju mindervärdig
kreaturen hade ju utfordrats med kalmfoder och
hö. Klöver började inte odlas förrän något senare,
min farfar omtalade att på 1870-talet besödde han
träden med klöver, då blev alldeles rekordskörd.
Så av så på våren var ju kreaturen alldeles ut-
svultna och utmärklade. Då gick grannarna till
varandra, och hjälptes åt att kesa upp djuren,
så att de kanske själva också blev knäsvaga.
En historia från Bollerus förtäljer. Bollerus
hogeribönder skulle ju till ystad med sin spann-
mal till avsalu. Dialogen var följande: Det var
nämligen på hösten: var har denne mannen hemma?
Skaret kommer. Hemma i Bollerus, skulle sälja
Räff (våg) akta sig herrn så inte hästen slår.
Samme person ~~person~~ befinner sig i "stan", men
4 på våren, och frågan gäller, var har denne mannen

hemma? och svaret blev: Hemma i Bollarp, skulle
keva "lid su," akta si karrn inte hästen faller på
karrn. Och med 80-talets inträde än stadens förhållan-
det så att spannmålsförsäljningen upphörde till
en del. Inköpsmejerier anlades här och där. En
del lantmän inställde sig mera på ^{uppköp} djur i mindre
skala till slakt. Bönderna fick själva transpor-
tera sin mjölk till mejerierna, och fick betalt
pr "kanna," en kanna var $3\frac{3}{4}$ l. Hemma mätte
de mjölken med måttstock. Uppköpsmejerierna in-
köpte alltså mjölken från bönderna, och behöll
således skumm- och känmjölken, för utfordring
av smör. Hemma hade vi uppköpsmejeri på Ham-
menhögs dommarboställe. Innehavare härav och
uppköpare var framtidne Kronoarendator Per Olsson,
fader till sedermera framtidne Landstingsman
Otto J. Olsson, någon tid var mejeriet bortarrenderat

En riktig faktor och omständighet att räkna med för uppsvinget under tidernas lopp, är ju järnvägarnas tillkomst och utveckling som kommunikationsmedel för resande, res- och fraktgodis för Lantbruk industri och hantverk. Dess början förskriver sig ju till 1850-60-talet. Ystad-Eslövs järnväg byggdes ju då och var färdig för invigning vid nyårsdåget 1865-66. Simrishamn-Tomelilla 1882. Ystad-Gärwäs 1894. Med fortsättning till S:t Olof 1901. Så blev det ju samhälle som väckte upp med handel och rörelser av olika slag, och städerna miste ju sin roll med monopol på landsbygdens handel. På tal om invigningen och öppnandet av Ystad-Eslövs järnvägen, så tala min mor om, att det var bröllop i Stensberg, en plats i Tonedstorp, nyårsafton 1865, hon var då 12 år, att de körde med 4 skjutisar från bröllopsgården till Tomelilla där var ju $1\frac{1}{2}$ mil,

Flörning med käreplogar skedde med ett par hästar, och ett par oxar, min farmor omtalade att hon gick och körde oxar, som gick före hästarna, någon gång, på 1840-talet. Även handredskap var ju förfärdigade av trä, såsom såsom skefflar och grepar. Inom hem fanns en trägrep, jag minns att den hade sin plats i blandstoven, det var på den tiden, det skars harkelse till alla djuren, och blandades grope på. Men det sades bestämt att det fanns inga andra grepar. Håfjugar fanns i hemmet flera st. som var hemsonida, men av oss att tycka klumpig modell. Något om jordbruksredskap. Det bästa redskapet för jordens bearbetning, var under åren fram till 1870-talet otvivelaktigt träärdret. Jorden skulle först "frävas," d.v.s. det kördes på tvären på plogfärerna, eller årderflörningen från första hösten, sedan skulle ju säden nermyllas, som såddes för

hand, även myllas mer med ärdar, så det skulle
9 ju ta sin rimliga tid. Och ^{med} 1870-talets inträde
avlöstes till en del träärdet av järnklösen, ett
på den tiden nogmodigt redskap. Det var ett tungt
och klumpigt redskap, det gick ju fortare, där var
ju 7-9 pinnes på en sådan, men själva bearbetning-
en av jorden var sämre än träärdets. Sedan kom
på 90-talet fjäderharrowarna, mera smidiga, och
fjännvältarna, allt som allt förbättrade jordbruks-
redskap. Träskningens utförande och arbete har
ju sin särskilda historia. Till och med på 1860-
talets slut företogs ju träskning med plejl. Det var
ju nästan alltid två män som i lag arbetade, det
börjades tidigt vid 9-3 tiden på morgonen, "Träska
otte" som det hette, Först var det "ötermat" med
en sup, sedan arbetades till kl 7 med frukostrast
sedan fortsattes till middag. Ett arbete som fordra-
de mat och medförde tid. Dels var det värsad

som var löst inkörd, och som sattes på logen i "läg-
ga", d.v.s. tvärt över logen, i manshöjd, vilken gick
i genom två gånger med slagan. Rågen som trös-
kades skulle ju "göras ut" till längholm, för tak-
fäskning lades på logen i en rundell, med axels
innmät, och gick över två gånger, med vändning en
gång. På 1870-talet kom ju så hästtrösk^{verken} i bruk.
För att ett tiotal år senare avlösas av ambule-
rande ångtröskor, vars förflyttning skedde med
hästar. År 1899 bildades i Hammenhög och Hammas
ett större bolag, för inköp av en självtransportabel
ångtröska, med lokomobil och stenkross, på
initiativ av företagsnämnde, O. J. Olson. Redan förs-
ta året på sommaren var stenkrossen i arbete,
innan hästen tog sin början, uppe i Raskögsbacken
med krossning av sten som dit hörs. Det blev en
förmelig vallfartsort, folk hade ju alltså sett
10 något sådant att en maskin kunde ~~äta~~ ^{fugga} sten.

Lantbruksmöten och utställningar hava ju i sin mån bidragit till utvecklingen inom jordbrukets och industriens samt hems löjdens område med kvalitetsvaror som ryfthemål. Tidningspress och litteratur har säkerligen även den i hög grad bidragit, med sitt strä till stäcken under tidernas lopp, med uppgifter och meddelanden. Allt har ju varit en kombination för framgång och utveckling. På tal om dagspress och tidning, så för tanken mig till en byastämna på första mediet av förra århundradet i en socken. På sockenstämmans förslag ~~att~~ de skulle skaffa tidning inom socknen, som kunde ju vara till stor nytta och välsignelse med nyheter och diverse underhållning. Då var det en sockenbo som upphov sin stämma, så här: Skj så länge som Titta Häusa i Trätten kan traska omkring i socknen med våra egna nyheter,

som äro bra mycket nyttigare och lyxholringande än att ha reda på allt som händer i Stockholm, eller eljest "utrikes" och en sådan kasnad var ju alldeles onödig, och det blev avslag. Det fanns ju i byarna s. k. "kagekvingior" som gick omkring i stugorna, och sålde kakor och tillbytte sig ägg av bonnamorerna, och talade om diverse nyheter. Was det då så det fanns giftasvurna döttrar eller söner fick hon gärna i uppdrag, att "höra sig för" i tygthet om det eller det partiet som ansågs passande.

"Kagekitta" fick sig ju alltid någon extra dusar här för av mor på stället. Hemslojs bedrens

ju i hemmen mera då än nu av både män och kvinnor, vagnar och åkerbruks redskap skulle ju förfärdigas hemma på vintern i synnerhet efter jul. Träsket hade ju tagit arbetskraften i anspråk på föiejulen. Kvinnorna var ju sysselsatta med spinnning och vävning. Allt i klädesvägen

skulle ju förfärdigas i hemmen, förutom de dagliga sysslorna, som förekom. ^{Wägarna}

Wägarna befann sig ju såkert i ett mycket dåligt skick vid nämnda tidpunkt, på 1850-60-talet. Det huvudsakliga väglagningsmaterialet var ju grus som påfördes. Åkdonen var ej försedda med fjärringar, och påfrestningen var ju ej så stor. Det har ju sagts att vägarna anlades efter kostigas och fädriftes. Omsider blev ju väglagning obligatorisk på landsvägarna, under tillsyn och kontroll av kronomyndigheterna. Bönderna hade tilldelats väglotter efter sina respektive hemmanstal. Vägsynerna var ju säkerligen rätt så lättvindliga ^{och} primitiva. Det onutades och spenderades. Detta var något om kronovägarna. By och utfartsvägarna befanns sig länge i ett miserabelt tillstånd. Min farfar talade om att när han flyttade från Stiby till Hammenhög 1860 i mars hade han

lastat tre tunnor havre på lastet, ungefär 300 kg, men måste lasta av hälften av lasten vid avfärdsvägen ut till Norregårda N.14, för att komma fram till platsen. Något om äkdonen Äkdonen under första delen av 1800-talet var ju häcka eller spolarvagnar. Då kom ju något bättre äktyg de s.k. holsteinarvagnarna, det var bolstervagn, och säte med fjädrar i, det var ju säkert något storslaget på den tiden, för att sedan på 60-70-talet avlösas av "liggfjädrarvagnen". Något om holsteinarvagn, så minns jag att i mitt hem i Hammentöb N.14 fanns ett säte av den nämnda typen, som sedermera fick fjänsgruva som säte i en släde eller kanna. Sätet var försedd med ett högt ryggstöd. Där det stod med stora bokstäver initialerna N.A.P. N. H. D. (Nils Andersson Hestlin Håkansdotter) och år-talet 1858. Detta här säte har sin historia med 14 sig. Det förhåll sig så, att det befinns en del häststär-
der

15
över allt, och Österlen blev ju inte heller skonad.
Således föregångare till våra dagars billan, men
det kalle ju stöld på den tiden. En november natt
1862 fick n:14 också påhälsning av nämnda individer.
De tog med sig båda hästarna, vagnen som stod i inkörs-
porten, hästtacken pist och ryktedon, och naturligtvis
seldon, och körde från gården. Ett rätt så hårt slag
för en liten bonde. Men det där vagnsätet hade
blivit placerat in på en loge och undgick därför
att dela det övrigas öde. Efter fyra år återfick
han sina "fjyvahästar" som han sade. Tjuvarna blev
tagna för andra häststölden och erkände även stölden
i Hammenhöj, så blev det rannsaking och dom även
i den domsagan. Lervadsvaror Och förändring
är i byggnads skicket. Vad beträffar byggnads-
sätet, var inslaget i landskapsbilden huvudsakligen
den fyrkantade, eller kringbyggda gården. Den
var ju kanske i viss mån något bebyggande. Bonden

kunde ju låsa sin port, och med en säker band-
hund på gården någontunda gå trygg till vila.

Innan vi går vidare får jag i samband härmed
omtala att på en plats var det en till börden
dansk som inköpt ett lantställe. Vid något fästligt
tillfälle och samkväm, var det någon som ville skäm-
ta med i fråga varande person. Och framhöll, att
nu hade det stackats ut järnväg, och att den skulle
komma att gå rakt genom hans port. Dansken blev
inte svaret skyldig utan replikerade, "det må de
skä gärne göra för när klocken blir äde så lockes
jag mine porte så må de skä köra vore de vill."

Byggnadssättet var huvudsakligen korsvirke av ek
och kline eller stagsväggar. Klineväggarna ä ju
av ett äldre datum men korsvirke i alla fall.

På 1860-70-talet byggdes det ju många gårdar, och
i synnerhet uthusen i korsvirke, men med tegel i
16 övertavlorna, och s. k. Kornsäflis i nedertavlorna.

En hel gård kunde ju uppföras på en dag, det
budades upp så mycket folk nästan som
fanns i byn, jämte släkt. Korsvirket sattes
upp direkt på marken, med någon sten under
uppståndaren. Det fanns ju foträ och så. Under
tiden hade några personer varit sysselsatta med
att i ordningställa en försvarlig levälta, inblan-
dad med skuren hackelse, i vilken det reds med
häst. Det blev sedan freuntimren som fick stå
för insmätningen i korsvirket. Det får sägas
att i korsvirket borrades hål för pinnar eller
"stagar" och så var stagarväggen färdig. Jag vet
att i mitt hem i Hammenhög fanns en sådan vägg
som revs 1905, och i den var ritat med fingrarna
årtalet 1799. Efter arbetet samlades alla som varit
behjälpliga med byggnaden till fest, med spel och
dans, och så var det klinegille. Tak täckningsmateri-
17 et var ju huvudsakligen halvm av råg, och dess

bearbetning har ju sin historia. Det har ju ombyggs
och moderniserats åtskilligt och det gamla förvin-
ner. Den röde kaneln har ju på sina håll och platser
förstört mycket, av oersättligt värde. Tiderna har
ju undan för undan förbättrats. Förhållanden som
utvecklades med stigande inkomster, och med mera
penningar i omlopp, att sparbanker, och förvaltande
penninginstitut inrättades, och att levnadsstandarden
höjdes. I Fråga om sedvänjor och traditioner vidka-
las och begravningar i hemmen eller på andra platser,
så tror jag att 1920-talet kan sättas som gränsmärke
någonlunda, därmed är ju inte menat eller sagt något
hastigt ombyte, utan i något glidande skede, för att nu
nästan för det mesta hållas på offentliga restaurang- eller
våringsplatser. Jag minns en större begravning hemma
i Hög. när jag var fjorton år, 1899 som jag också bevis-
föde i en granngård. Allt skulle ju gå värdigt och hög-
tidligt till. Färden till kyrkan, med stoffet i tefern

på en vanlig lastvagn, öfverad till likvagn, klädd
med lakan och granris och med någon av de närmast
anhörigas kransar på kistan. Och vad jag minns, var
att det var 16 skjutsar utom likvagnen. Prästaver före
kom ej på den tiden. Efter återkomsten till sorge-
huset från den kyrkliga akten, började ju det riktiga
gravålet med mat och drycksjön i myckenhet, till kl.
1 på natten. För att kl 10 dagen därpå ätes samlas.
De närmast boende togo ju till sina hem, medtagande
någon längre bort boende gäst som inlogerades för
natten. Till kalas och begravningar skulle ju
alltid medföras "förning" d. s. s. fäende, dels av kakor
av olika slag, dels matvaror. En sed var även att
de närmaste grannarna skulle skicka ett kruks mjölk
till gillesgården. På tredje dagen tänktes även på de
fattiga, som var bjudna till gillesgården de som kunde
gå, de övriga sändes det matvaror till av olika slag.

19 Förändringar angående arbetshjälp frutom som

nämmts klinegille, kvarde-och spinnne, det skulle ju kanske
nämnts besydegille först. Det kan ju sägas att denna
arbetshjälp upphörde åtminstone i min hemtrakt på 1890-
talet, samtidigt ändrades förhållanden med hemslojd av
rännad också som följd. Aldermansgille hade vi inte i
Skövde, som jag hört omtalas. Däremot tala min farfar
om att de var en sex-öju grannar som hjälptes åt att
skoga, med lite festligt efteråt. De skulle vara i skogen
vid daggröningen, för att fälla för ett sedan lasta. Färden
gällde ett par mil. Det var skogarna i St. Olof, och
Kronovalb som var målet för färden. Den ifrågasvarande
dagen var det slädfärd, och resan anträdde vid 5-tiden
på morgonen. Vid denna här slädfärd skulle ju Haralds-
backe i Tonedstorp passeras. Vid halvjuftiden varseblev
de att de inte var komna längre än till den här be-
ken, ungefär 2 km från Storregårda. Där hade de kört
efter varandra hela tiden, och hade en sådan fin
20 autostrada, som det vufästiden heter. Min farfar

försäkrade i högsta grad, att det var övernaturliga makter som drevit sitt spel med dessa här odalmännen. Jag kan i detta sammanhang omfala all på vägen i km norr om Hög, här vi den s. k. Roshögsbacken (numera uppfämnad) eller Brydslugebacken, där en brytstuga för varit belägen. Här har förbipassande personer, under sena och mörka novemberkvällar, sett ljus, och hört klammet med linbräcker under senare delen av förra århundradet. Angående personer som infört jordbruksförbättringar i orten som haft till följd ökade inkomster för såväl lantbruket som för arbetare och industri och medfört höjd lönemadsstämning i gemen omä nämnas, den i ystad väl kände, store donatorn, Ridderen och Lagmannen Tage Ludvig Sylvan på Öja vid ystad. Han reste till Frankrike för att bese och studera vittbetsodling, och lantbruk i övrigt, redan på 1830-40-talet. Lockerbetsodling blev det ju först senare i någon större omfattning. Han var i alla fall mannen som bröt och påmnade banan för

nämnda odling med sockerbruksanläggning i Ystad, som
han skänkte och donerade till staden Ystad. Jag vill näm-
na att Lagman Sylvan var ju bosatt på Öja, men som
stor jorddrott på Österlen, som egare till Bollereup och
Glimmingehus med flera större hemman i Sydöstra Skåne
vars befolkning i allmänhet, och senare generationer,
fått så stor nytta och välsignelse av. Vidare må ju nämna
den stora donationen av Bollereup till Lantbrukshögskolan
m.m. Han är säkerligen mannen som satt oförglömliga
spår efter sig, på välgörenhetens område i Österlen och
så. Som initiativtagare och föregångare för fröodlingen
må nämnas framlidne Landstingsman Otto J. Olsson
i Hammenhög. Hög. Domarboställe var ju i början
på 1900-talet ett vanligt lantbruk, som bedrevs efter
fiden i allra förstklassigt med stor sockerbetsodling, och
prima djurbestand i stall som ladugårdar. Herr O. J. Olsson
var ju förutom Kronoarendator även Löneboställsarendator
och egare av egendomen Störregård i Hög. Allt i allra

med en areal av ungefär 300 tunnland primär jord, med 7 par arbetahästar och ett 75-fal kor m.m. År 1910 lämnade han prästlönestället. Och började bedriva det övriga lantbruket kreaturslöst, och med mindre fröodling några år. Så reste Olson till Danmark för att vidare studera fröodling av skilda slag. Vilket sedan bedrivits i större omfattning, på privat. År 1924 medbrann ekonomibyggnaderna vid en häftig åskeld. Byggnaderna återuppfördes i och för jordbrukets bedrivande, men med mera inställning för jordbrukets bedrivande, dock med ökade resurser för fröodlingen också. År 1932 förköptes egendomen från kronan, och fick namnet Gullåker. Sedan invättades fullt modernt fröenseri med inläggning av nya moderna maskiner. Fröfirman eger ju flera gårdar i sydsödra Skåne, har dessutom kontraktodlingar, och filial i Skänninge.

Förändringar inom umgängeslivet och mellan hus-
bondefolk och tjännare har ju även väsentligt förändrats
under tidernas lopp, både till löner och förmåner i öfrigt.
Tjänarlönderna under första hälften av 1800-talet räknas
mest som materiälförmåner, allt efter ärens flertal för
pigor och drängar. Materiälförmånerna bestod ju i klädes-
persedlar, strumpor, något par skor, eller stövlar och
kläder allt hemarbetat och av egna produkter. Lönebetal-
ning i penningar räknat var rätt så blygsamt till-
taget. En fullgod dräng hade vid slutet av förra århund-
radet 150-175 kr och pigor 75-80 kr, en femton års flicka för
sommaren 10-15 kr och en klädning. Förhållandet mellan
bönder och hantverkare var ju i allmänhet gott, vilket
bevisades av att vid gästebud och fester i bondgårdarna
hade alltid hantverkare och husmän sina givna
platser bland gäster och grannar, det var snickare, skräd-
rare och dila skomakare, smeder och vagnmakare m.m.
24 Vad möje i öfrigt och förströelse beträffar kan ju sägas

dessa måna som i öfrigt, att förhållanden här ju ändrats
mycket. Från logdansen i bondgårdarna. Då det betaltes
25-50 öre i spelmannspengar, Också serverades brännvin och
kaffe. Så dansades det vid korsvägar, allt efter bälgaspe-
töner, sammakalles vid någon jordbana i byarna, med trä-
tofflorna på, så att dammen stod högt i skry, och under
pauserna med begjutning av något vatten. Här gällde det
inte mer än 25 öre i spelmannspengar, i sanning billiga nöje.
Under färderna till och från nöjesplatserna var det stora flö-
kar ungdomar som sjungande och stöjande passerade
vägarna. Detta var vid sekelskiftet. Bland nöjen i äldre
tider kan ju nämnas att man för till Kliviks marknad
för att få sig ett bra slagsmål, en spännande knapp-
käring på återfärden, en vacker lysningspsalmbok.
För öfrigt firades man bäst hemma. Mången levde och
dog utan att någonsin ha varit utanför backengränsen.
25 Det prästen hade sagt i kyrkan om "världens förvillelse"
hade man fått klart besked på. Några färskt nyheter

uteifrån stora världen hade man icke något vidare be-
hov av. Legala motiser fick man höra från predikstolen
eller på kyrkbacken. Förändringen av kyrkliga vanor
kan ju sägas att husförhör och kyrktägning ha ju helt
försvunnit, kyrktägningen i början på detta sekel. Husför-
hörens löpande skedde på 1890-talet. Det var ju i någon mån
föregångare till våra dagars mantalskrivningar, med upp-
gifter om flyttningar i församlingen, med in och utflyttningar.
Husförhören hölls ju alltid på efterhösten i November
månad. I gården där husförhöret skulle hållas rustades
det en längre tid, som för vilken fest som helst med
slakt och bak omor, och mor i huset hade ju ansvaret som
alltid att allt skulle gå väl i lös. Det egentliga husförhöret
började kl. 12 med nyinflyttade och omflytta tjänstehjones an-
tecknande i vederbörande längder. Efter kaffedrickning
och med ett väldigt krusande av mor i huset, att hålla till
godo av alla sju sorters kakor. Sedan vidtog den mera
26 allvarliga och religiösa delen av dagens möte. Här var

det många församlingar som blev såhå på vätt så
hårda prov. Befolkningen var ju i mediet av förra sek-
let inte så synnerligt kunnigt i utanläsning, väl om de
kunde läsa inman till. Jag säger detta utan att tadda. Upp-
lysningen var ju inte större. Det är ju otaliga historier om
förra dagars husförhör. Efter det att kristendoms och and-
ra frågor undantogs började en fest med mat och
dryck som stod i mantal, som det heter. Det är en historia
om en förmögen äbo, som inte var så synnerligen kunnig
eller bevandrad i de där frågorna och svaren i bibeln, som
skulle ifrågakomma den dagen. Hörde sig för hos prästen
någon tid innan den stora dagen om att få någon av de
lättare frågorna. Sagt och gjort det var prästen med på,
och prästen skulle så erhalla en bagge för väntjänsten.
När dagen var inne och frågorna började komma, så
ju folket i spänning och nervositeten var stor. Övernäm-
de man ^{lick} till sig frågan såhå, hur många och vilka per-
sonerna i Gudomen ^{lick} var? Mannen svarade tre. Och vilka de

ja och vilka de var? Ja det var Gud Fader och den Helige Ande! Ja men det var väl sonen också med replikerade prästen, ja så han, ja han står ju ute i porten och håller baggen. Historierna äro många från den tiden. Enskilda personer i bygden som verkat som föregångsmän på vissa område, har nämnts någon, jag ^{vill} ytterligare nämna, en person till för Högås vidkommande, Flomm-ordf. Bankdisparen, mm Per Henrikson i Hammenhög, såsom initiativtagare på sin tid till Högås Andelsmejeri. Han reste till Danmark och besåg mejerihantering en där. Hammenhögssortens mejeri byggdes 1890, och har ju ord om sig att vara ett av de allra äldsta i Sverige. Herr Henrikson var ordf. och kassör i över 40 år, och efterträddes av LandsTingsman Lars Ahlsson i Hamnas som fortfarande innehar posten, och sköter klubban.

En av de allra viktigaste faktorer, är väl skolväsendets utbyggnad, man kan väl säga, den allra viktigaste, under tidernas lopp. Tiden har ju under för under

präglats av stigande upplysning. Och med 1848-års
skolstadga utkom, började det att byggas nya skol-
hus, i så gott som varje by, i Österlen, och det var många
skolhus färdigbyggda 1847-48. Större krav läggs på lär-
arna, samtidigt som de förfärliga lärarlönerna ökas.
Skolformerna förbättras, och högre skolor anläggs i
i Smriska och Tomelilla. Österlen var ju väl försedd
med lantbruksskolor. Det var ju Tornäs, vid Skillinge,
Tunbyholm och så Bollnäs. Förhållandet var ju så att
att en hel del Danskar, Tyskar och Sleisvig-holsteinar
inflyttade till Sverige, och speciellt Skåne, på 1860-70-tal-
et. Vi hade på Jüngelsta släkten Hoffmeister, med två gene-
rationer. På Jüngelstad-Bygård, eller Gårda som det nu
heter, som är i tredje generationen, sederas släkten
Ganslandt. På Tunbyholm, var det släkten Carlsson
i två led, till börden Sleisv. hst. Här inväntades i början
på 1870-talet lantbruksskolan som rätt flitigt besöktes
29 av trakten yngre lantbrukaresöner, som utbildades

till lantbruksbefäl, och för övrigt till dugliga lantbrukare. Samle Patron Carlsen hade alltid vid början av ett samtal eller vid ett kommando, ett något bryskigt uttalande, börjande med ett O. Han var ju Dansk-Tysk. År 1877 var det två bröder, som bland många andra besökte och genomgick lantbruksskolan på Tunbyholm hemmahörande i Rårum vid wamr Håkansson. En mycket varm sommardag, var eleverna sysselsatta med körning på träden med 8-9 par hästar, det hölls paus ute på fältet, och vid någon skogsdunge. Härunder, och oförmodat uppenbarade sig Patron Carlsen. Den förste som fick ta emot besöket, var den äldre brodern Johan Håkansson, och med ett O, "ni får man köra badder på präga", ja men svarade Joh. H. det är så varmt, så vi kör ju i kjäl hästarna. Svaret blev, O, du Johan Håkensen, jag ska se di köra ⁿⁱ mans i kjäl hästarna för jag får köpa andre hästar. Berättelser och historier var många och intressanta omtalade av Johan Håkansson. Han var lufsfogde en del år

prä prä Ellippans Finpappersbruk, och sedan
hemmansägare på sk. 3 i O. Kämmerlöv, och i många år
nämndeman vid Ingelstads och Järrestads häradsrätt.
Den yngre brodern Thure Håkansson innehade i många år
ett större hemman i Tommasp. Efter att fört varit lade-
fogde på Lönkults gård vid Flöganäs en del år.

Något om handelsbutiker på landsbygden.
Var äldsta handelsbutik, eller affär, rättare sagt,
här i Fränninge är handl. Erik Ohlssons. Handel.
hade en tid beskrivits i mindre skala i ett numera
nerrivet hus, beläget, på nämnde E. Ohlssons
fastighetstomt, av en handl. Rotsten. Det var
strax på 1870-talet. En 92-årig Fränningebor har be-
rättat. Att Rotsten själv hade hästar o vagn (s. k.
Häcka eller spolarvagn), och ködde själv till Lystad
ofta medtagande sin s. k. bättre ähta hälf, som
honade själv i ett högt säte, medan köpmannen
själv, satt på botten i vagnen. Allt för att

hämta varor till avsalu. År 1875 startades
den nuvarande affären av bröderna Nilsson,
bördiga från Småland, Karl o Elof Nilsson.
Karl Nilsson var en kraftkarl. Det fanns ju per-
soner, som kanske uppträdde mindre kraftat,
och i synner var benägna att pruta på varorna.
Men då var det Nilsson, som med en hand i nacken
och en i ryggsletet kvade dem utom dörren.

Men vet jag inte om det fanns på dörren skylten
"Välkommen åter", (troligen inte.) Nilsson ägde
företom kropps-krafter, ett hetsigt humör.

År 1882 övertogs affären av västgötakvallen
David Jonasson. En rutinerad och intresserad
affärsman, som föret hade varit kringvandrande
affärsidkare. Affären omfattade nu även spannmål
och senare även kraftfoder. 1897 övertogs affären
av Handl. Olof Ohlsson, under hans tid tillbygg-
des, nägot till affärslokaler, och ett större magasin.

År 1939 övertogs affären av sonen Erik Ohlsson och är således i andra generationen. Under fjöret har fastigheten genomgått en grundlig renovering, till såväl butik som bostadslägenheter, evad det gäller exteriör som interiör, med glesa och rymliga lokaler. Affären har anseende som en mycket välrenommerad och välsorterad lanthandel. Och kan i nuvarande skick mäta sig med vilken stads- eller köpingsaffär som helst. Vi har en lanthandelsaffär i Starrarp, Fränninge socken, som daterar sig från 1860, med handelsböcker från 1862, vars innehavare är Anton Håkansson, med tre generationer, en affär som alltid haft ett mycket gott anseende bland allmänheten, och är alltid välsorterad. Affären grundades av nuvarande ägarens farfader Per Håkansson. På 1890-talet efterträdde August Håkansson sin fader. För ett

ACC. N:R **M.** 13784:34.

fiotal är sedan av nämnde Anton Håkansson. Butiks
och lokaler är ju av äldre datum, men säkerligen
på sin tid en proper och välordnad affär.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fränninge den

Till Ystads Allehanda

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsför-
ning vid Lunds universitet

Jag har ju varit Färning i över 40 år, med rötterna djupt fästas i den bygd, som sett mig födas, och där min vagga stått, och där min barndoms- och ungdomstid, förflöt. Och jag vill citera Skadden Theoder Turessons ord mitt hjärta bor i en gammal gård. Jag vill i detta sammanhang tacka Y. A. för ett 60-årigt underhåll med sina nyheter, som har ju varit av skiftande innehåll både ljusa, och mer eller mindre dystra. ~~Än har det varit~~ Än har det varit en kär anförant som har gått över gräns till det okända, än har ju olyckskrönikan haft sina meddelanden. Men så har ju också Tidningen haft sina berättelser och noveller av mera soligt och intressant slag, som meddelats oss. Jag vet som liten parvel, i mitt hem var ju Y. A. självskriven nyhetsförmedlare, och för de många gånger som man sprang till "byn" på sina bara fötter vid sommartid, för att hämta Tidningen. Det första jag minns var ju i början på 90-talet. Tidningen utkom ju då 3 gånger i veckan. En tid var vi 4 grammar i bolag och hämtade den var en vecka hos bonden Lars Persson. Förhållandet kan man ju tänka sig hur det skulle bli om än den siste fick den. Tidningen var ju på halftypiskt m.m. Jag har sedan jag blev s. k. min egen alltid hållit på Y. A. som mitt nyhetsorgan, med prenumeration varje år såsom varande ortstidning för både Österlen och Färns. Och för jag härmed tacka för gången tid och önska god fortsättning.

Alfred Nilsson N:15 Fränninge
Wollsjö